

3. Відмінність між політикою і правом полягає й у тому, що політика більш широке явище, ніж право. Вона охоплює всі сфери життєдіяльності людей, а право далеко не завжди присутнє у політичних рішеннях.

Таким чином, аналіз сфер і функцій політики і права як соціальних регуляторів, на наш погляд, має досить істотне значення, особливо для українського суспільства, коли формуються правова держава і громадянське суспільство. Це дає можливість подолати небезпечні тенденції у розвитку суспільства та його владних структур. І перш за все не можна підмінити політичними рішеннями правотворчість і правозастосування у суспільстві.

Н. П. Осипова, доктор філософських наук, професор

КРИЗОУТВОРЮЮЧІ СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ УКРАЇНИ

При дослідженні кризоутворюючих суперечностей сучасного стану соціуму необхідно виходити, принаймні, з двох обставин. По-перше, з того, що природа соціального організму проявляється найбільш повно, коли цей організм перебуває під загрозою існування; по-друге, з того, що кризовий стан виявляє все фіктивне і потребує докорінного реформування. Цей аспект є особливо актуальним для України, оскільки може здатися, що в ній відбувається процес змін, тоді як насправді лише руйнується те, що приречене, і те, що існує і розвивається в зручному для окремих спільнот напрямі. Тобто спотворюється об'єктивно необхідний процес суспільно-політичних змін.

З гносеологічної точки зору вихід із подібного стану полягає в тому, щоб з урахуванням глибинних передумов і вимог існування суспільства заново затвердити сутнісні цінності людського буття. Традиція нічим нам тут не допоможе. Навпаки, вона обдурить нас, якщо ми довіримося лише їй. В Україні настав такий момент, коли свої цінності слід випробувати в дії, з тим щоб сили сучасності, що рвуться на свободу, змогли вийти на поверхню історичного руху і полинати в новому напрямі і до нових цілей. Головне при цьому полягає в тому, щоб не відрікатися від принципу свободи, але заново його осмислити і відтворити, нехтування цим принципом веде до *соціального спустошення*. Під цим терміном ми розуміємо такий стан особистості і соціальних спільнот, що характеризується втратою відповідальності перед суспільством (чим би це не породжувалося — гіпертрофованою могутністю або повним приниженням особистості), фактичним знищенням суспільного визнання і схвалення цілих соціальних спільнот, нарешті, перетворенням на оману соціальних інститутів, у межах котрих особистість реалізує себе саме як особистість. Тобто соціальне спустошення означає знищення органічних

форм соціального буття і заміну їх атомістичним та індивідуалістичним типом громадянської як організації, так і особистої поведінки. Щоб цього не сталося, необхідно по-справжньому зрозуміти грандіозну проблему суспільного контролю над процесом революційних змін. У свою чергу, цей контроль може бути лише за умови усвідомлення і практичного вирішення суспільних суперечностей; це і є реальним механізмом подальшого реформування і руху вперед суспільства.

Основоположною суперечністю, на наш погляд, виступає те, що виклик, необхідність радикальних перетворень, суспільство приймає як ціле, а відповідь на нього дають різні групи, прошарки та класи. Їх дії детермінують з їх цілями та прагненнями і зовсім не обов'язково зумовлюють успіх чи невдачу зусиль з точки зору суспільства в цілому. Щоб вирішити цю суперечність, необхідна реалізація простої, з точки зору розуміння, але надзвичайно складної на практиці, вимоги: забезпечити представникам даної спільноти реальну підтримку інших спільнот. Що стосується України, то успіх у вирішенні цієї суперечності визначається широтою і різноманіттям суспільних дій, відмінних від її власних інтересів, яким спільнота здатна служити. Жоден клас, спільнота, група, що є відвертим егоїстом, не здатні закріпитися на провідних позиціях суспільства. Альтернативою таких спроб стає руйнування існуючого соціального порядку із загрозою падіння в безодню абсолютного хаосу і руйнування.

Реалізація зазначеної вимоги з метою запобігання соціальному спустошенню вимагає відповідної поведінки як соціальної, так і особистісної. Її принципами виступають взаємність у визнанні соціальних статусів і інтересів, перерозподіл (звичайно частковий) цих статусів у процесі функціонування суспільства як органічно цілого феномену, спрямування економічних відносин на задоволення потреб усього суспільства, а не відокремлених соціальних чи особистих інтересів.

Сама природа цих принципів обумовлює необхідність їх усвідомленої й організованої реалізації. Ключова роль у забезпеченні такого підходу належить владним інститутам. Їх функції мають подвійний характер: з одного боку, вони повинні орієнтуватися на необхідність суспільних змін, не припускаючи перетворення цих змін на стихійний прогрес, а з другого — орієнтуючись на обставини, вони мають впливати на темпи цього прогресу, не допускаючи переродження його суспільно необхідної спрямованості. У реалізації цих функцій у владній системі України виникла фундаментальна регулятивна суперечність, яка полягає в тому, що найважливіші владні функції, що реалізуються через відповідні інститути, перетворилися із гарантій стабільності й ефективності суспільної системи на знаряддя боротьби за групові інтереси. Найбільш небезпечним наслідком такої ситуації при

її протяжному існуванні неминуче стане не економічна катастрофа, як це частіше за все подається, а розпад соціокультурного середовища. Економічні ж процеси зіграють лише роль знаряддя руйнування в неминучій соціальній та історичній катастрофі суспільства.

Україна, як показав її сучасний кризовий стан на межі першого і другого десятиліть XXI ст., є надзвичайно різноманітним у соціальному й особливо етнічному відношенні феноменом. Вирішення існуючих у ній суперечностей потребує зведення суспільства в його соціокультурному зрізі до певного «загального знаменника». Цим знаменником, на наш погляд, є не проста культурна спільність народів, яка вимагає використання схожих знарядь праці та її винагородження, близьких економічних інтересів, однакової суспільної активності та подібних розваг й інших схожих рис. Має існувати головне — схожість ставлення до подій у діалектичному (історичному) контексті, тобто стосовно розвитку сучасного і становлення майбутнього. Іншими словами, головне полягає у тому, щоб бачити сприйнятливую для всіх подібність в історичній долі суспільства, окремих спільнот і навіть типів особистостей. Формування такої подібності та її реалізації на практиці є, на наш погляд, атрибутивною ознакою національної ідеї України в її широкому розумінні.

І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор

ТРАДИЦІЙНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Серед основних ознак традиційної української політичної культури слід назвати: екзистенціальний індивідуалізм, егоцентризм, інтроверсивність (спрямованість психіки на внутрішній світ), ескапізм (прагнення ілюзорного мрійництва), консерватизм, кордоцентричність, егалітаризм (прагнення рівності), громадоцентризм, локальну обмеженість мислення, провінційність, загальну аполітичність, анархійність та ін.

Поява екзистенційного індивідуалізму, егоцентризму в українського народу багато в чому спричиняється сприятливими кліматично-географічними умовами, які, на думку багатьох учених, є одними з найкращих у світі для ведення індивідуального хліборобського господарства фермерського типу. Неосяжні смуги якісних чорноземів, великий вегетативний період створюють найліпші умови для одноособового землеробства, але, крім того, роблять українські терени неабиякою спокусою і для іноземних загарбників, експансіоністські акції яких полегшувалися внаслідок відсутності (за винятком західної частини) природних гірських кордонів.